

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING

Emnenr. I.

Fylke: Sør-Trøndelag.

Tilleggsspørsmål nr.

Herad: Singsaas.

Emne: Ard og plog.

Bygdelag:

Oppskr. av: Chr. Lodgaard.

Gard:

(adresse): Singsaas.

G.nr.

Br.nr.

A. Merk av om oppskrifta er etter eiga røynsle.

B. Eller om den er etter andre heimelsmenn: (ta også med alder, heimstad, yrke):

SVAR

Skal først sittere hvad gaardbruker i Forbygda, en sidegrend til Singsaas, skriver til meg etter oppfordring om ard og plog. Jens Jensen Fløttum heter mannen, og er naa snart 88 aar gl, men fullstendig aandsfrisk. Han er født 1 juli 1863, og driver framleis gaarden sin ved hjelp av sønnesønnene.

„ I bestefars tid- begyndelsen av 1800 aara (Jens Jensen Fløttum, f. 1795, død 1871), og framover var det almindelig aa bruke rive - harke med 8-10 toms langt hode med tre, eller jerntinder aa faa kornet i jorda med. For i den tid var det saa lite korn som avledes, at en maatte være yters nøye med aa faa hvert ~~korn~~ saakorn ned i jorda i passende dybde, for med trekkdyr av harv-okse eller hest-kunne mye korn komme saa dybt ned i jorda, at det ikke kom opp og bar frukt. Somme gjorde seg ogsaa smaa harver, enten tre, eller jerntinder, som trektes av folk, mann eller kvinnø.

Ard ble ikke brukt i kornaaker, men til potet, for aa trekke opp rader-renn- med. Grev bruktes for det meste under settingen, men under hypping var det mange som brukte jernskorukku-treskufler med jernbeslag foran. Senere ble smaa ploger brukt, baade under setting og hypning. Hypp-

plogen var gjort slik, at den kunne stilles i forskjellig baade dybde og bredde.

Reparasjon av verktøy var det for det meste ble utført paa gaardene, for smie hadde omtrent hver gaardbruker den tid. Men naar det skulle skaffes nytt var det ikke mange i Singsaas som greide det. Den gjeveste i bygda den tid var Mons ~~Toreem~~ Toreem- Tore-Mons-daglig kalt. Etter ham overtok sønnen Per vervet, som ogsaa var en bra plogsmed. Han gikk ~~vi~~ almindelig under navnet „Monsin“. Prisen for en plog den tid var mellem kr. 10- og 20.-“. Saa langt Jens Fløttums opplysninger.

S-pørsmål 1, 2, og 3 besvart foran.

4. Vedlagt fotografi paa den eneste arden som en kjender til er igjen i bygda, og som jeg har funnet og berget for Bygdemuseet. Skuklene, eller tauget, er festet i en jernkrok i enten av plogaasen.

5. Skjeker av typen fig. 4, kjennes ikke her.

6. Navn paa forskjellige dele av arden, har vært det samme som plogen. Skoklene til plog og ard, heter „Skukler“ som ennaa brukes den dag i dag i bygda.

7. Kjennes ikke.

8. Det sies at det har vært ard med smaa veltefjølere, men dette er sikkert paasatt, etter at en begynte og hypppe potet med hestkraft.

9. Kjennes ikke.

10. Dybdegangen er regulert med en moldfot av tre.

11. Se foran, Jens Fløttums opplysninger.

12. Ardene er laget av bygdesmeder. Det er bare i den senere tid at de er kjøpt fra jernverk.

13. Naa brukes bare moderne fabrikksmidde ploger, men overgangen fra heimsmidde til fabrikkploger har skedd i lengere tidsrom. Det antas at de første fabrikkplogene kom i bruk i Singasaas i 1880-90 aarene. De eldre ploger ble laget av smeder i bygda.

Mest bekjent er de saakalte „Toreploger“, og her var det tre generasjoner som laget ploger i en almindelig gaardssmie. Den første som laget „Toreplogen“ var en Tore Toresen Singasaasmo, f. 1774, og skal være fra Odalen ble gift paa en husmannsplass, som skreves for Singasaasmo, men fikk senere navnet til dagligdags for „Toreem“, etter denne Tore. Han skulle være en utmerket smed, og han skal være den siste i Singasaas som smeltet jern av myrmalm, i allfall helt til 1820 aarene. Det sies at han tilvirket omtrent alt jern til sitt smiarbeid ved smelting av myrmalm. Han hadde jarnvinna rett opp for husmannsplassen sin, og foretok den egenlige finsmelting heime i smie si.

Sønnen Mons Toresen Singasaasmo fortsatte i samme yrke, og var ogsaa en flink b. a. plogsmie, og det er han som har laget den plogen som vedlagte fotografi viser. Mons var født 1812, død 1870, og plogen som jeg har fotografert har han gitt sin datter Anne Monsd. som ble gift med ~~gaard~~ gaardbruker Sakaris Løvrød. Hun var født 1836, gift 1855. Som en ser er aasen av tre, mens plogskaftene er av jern. Formontlig hadde han god raad paa jern, da han smeltet ut jernet sitt sjøl i malmyrene. Ogsaa hans sønn Peder Monsen laget ogsaa noen ploger, men han skulle forsøke aa moderisere beste- og fars model litt, men dette gikk ikke. Han er f. 1844. Det fortelles at han gjorde en paa gaarden Kirkyold, og da han var ferdig med denne sa han: „Her maa bli en underlig fisk“. Han mente derved at denne skulle bli ser-

deles god. Men det viste seg at ploget var umulig i bruk. Det var platt umulig aa faa den til aa gaa ned i jorda.

Vi har en plog av samme typen som Toreplogene paa Bygdemuseet som har haandtak (plogskaft) av tre. Denne har inngravet: T. Koth, 1811. Forarbeidet av Tomas Ellefsen Koth, f. 1787, død 1856. Denne ploget skulle være utmerket i bruk i sin tid.

Bernt Berntsen Forseth ~~skald~~ 1807-1886, skal ogsaa ha laget noen faa ploger som var ualmindelig god i bruk. Det fortelles, at mens han holdt paa aa pløye med en av sine ploger, kom en stor gaardbruker fra nedre Gauldal gaaende forbi, og sa: at en slik god plog hadde han aldrig sett". Naar det ^{var} bare fine matjorda, behøvie ikke at holde i plogskaftene. Men da Bernt Forseth var en fremrakende mørtelarbeider, hadde han ikke serlig lyst som plogsmann.

Ogsaa Andreas Fjeseth's plog skulle være bra. Han er født 1821, død 1896.

Singsaas har hele tia hatt dyktige smeder til all slags bruk.

I følge Jens Fløttums opplysning betaltes for en plog fra kr. 10-20.

14. Toreploget og Koth's ploget ligner mye paa figur 8 og II. Veltfjæla litt vrid og av jern, men det fortelles at de elste plogene var veltfjæla av tre i Singsaas, senere med jernbeslag og sist helt av jern. Det var forresten godt om jern, da jernvinna dreves i stor maalestok i Singsaas i umindelige tider. (Se „Gauldalsminne", ~~At-~~ Bind 2, side 161, Jernvinna i Singsaas av Chr. Lodgaard, utgitt av Gauldal Historielag.).

15. Meget skjelden at en hadde med noen redskap for aarens veltfjæla, da det for meste bare finnes sandjord i Singsaas.

16. Som regel veltet en plogen over paa motsatt side av veltefjela, naar en kjørte tilbake.

17. De fleste ploger hadde en kloss paa aasen, saa ikke hele langsia av aasen ble slitt, men det ser ut til at de eldre ploger som finnes paa Bygdemuseet vort, har ikke hatt noen saadanne.

18. Paa store gaarder kunde en ha baade høyre-og venstre plog, paa grunn av det kuperten terrenget.

19. Pløydte grunn i gamle dager, meste bare 20 cm. Dybdegangen ble regulert med en „Molfot“. En ser rest av en saadan paa fotografiet av Toreplogen. Molfoten var gjort av et kroget trestykke.

20. Saa vitt en vet har det vært ristill paa alle pløge.

21. Kjennes ikke her.

22. En hadde en trestengssleide til at kjøre plogen til og fra ploglandet.

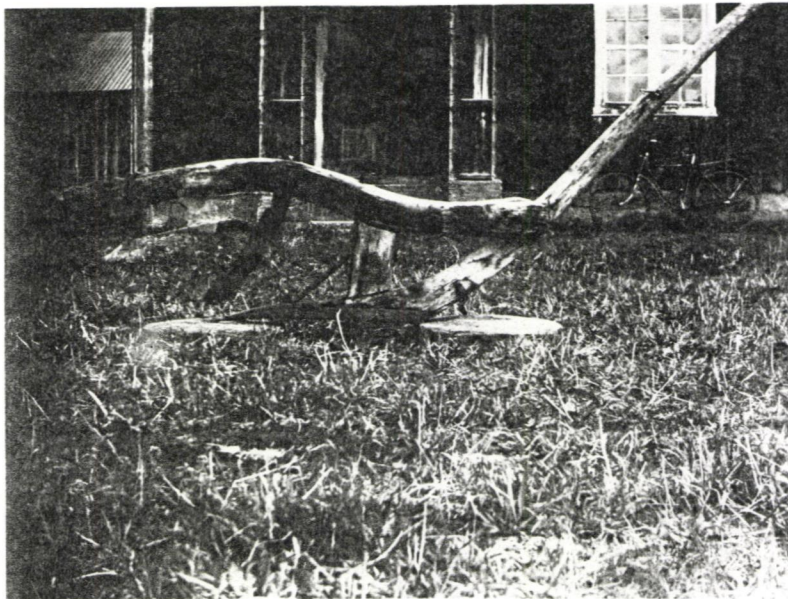
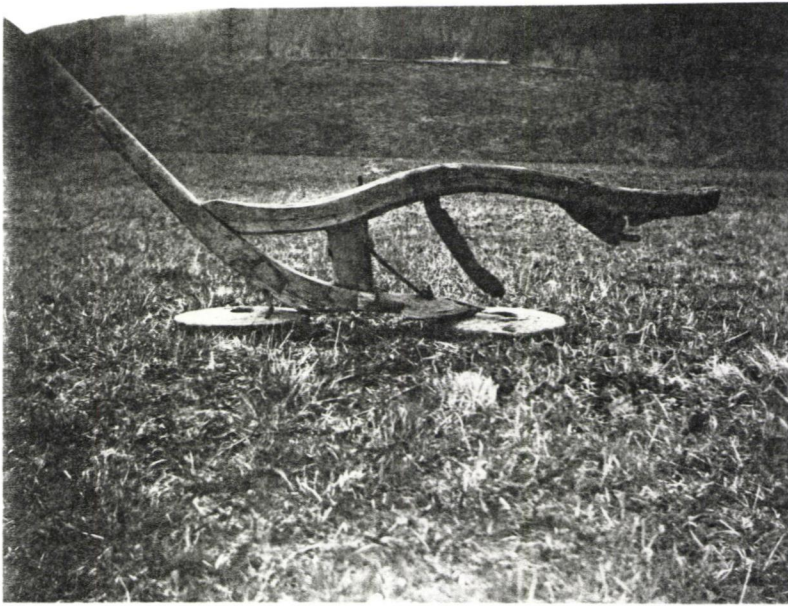
23. Det er vistnok ingen her i Singasaas som kjenner til navnene Falkensten- eller Jarlsbergploger, som har vært brukt her.

Navnene paa de forskjellige deler i plogen. Plogfjela, plogaasen, Resstill, Læsjende, Plogtuu, Plogskaffta, Molfot, og
Landkast. Se vedhøfte riss.

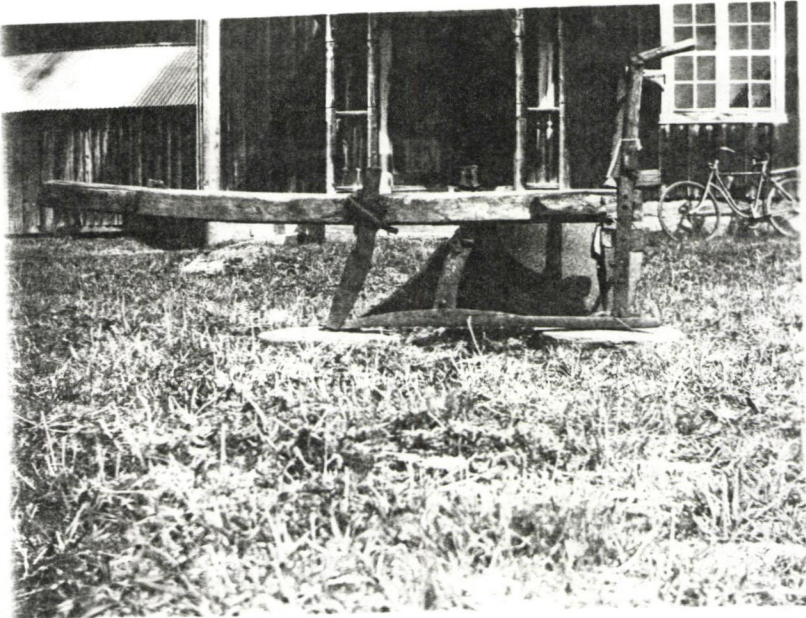
Vi sir plog om det redskapet som velter jorda til en side og plogaasen.

Arde og plog er hankjønn i bygdemaalet i Singasaas, og vir sier Al, med tykk l, ~~plov~~ og plov.

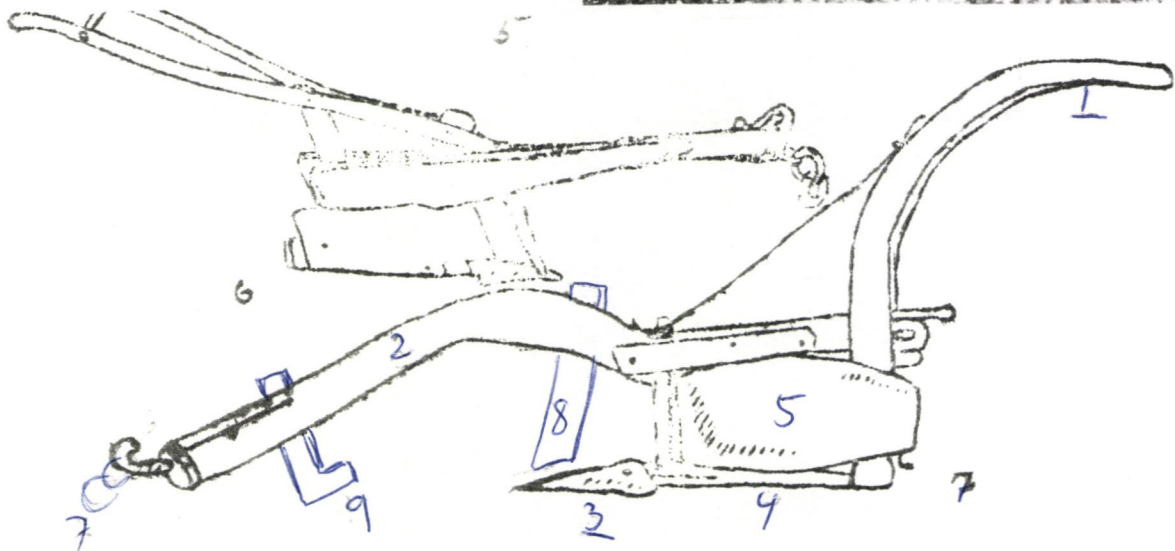
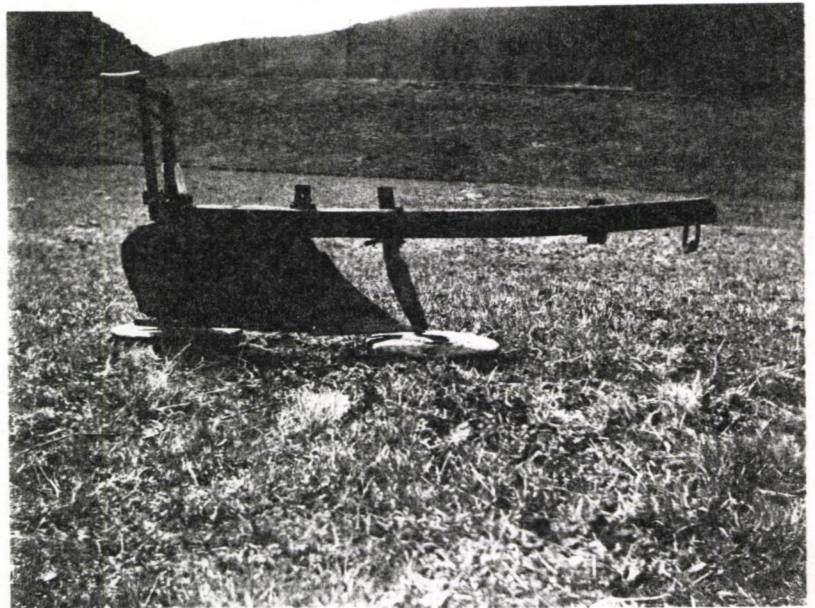
6.

Ard tilhørende Singsås Bygdemuseum. Denne er fotografert fra begge sider.
Har ingen veltefjøl, men den har sikkert hatt to plogskaft, men den ene er nå borte.

Toreplog
Singsås Bygdemuseum.

1. Plovskafta- Skafta.
2. Plovaasen- Åsen.
3. Plovskjæret- Skjære.
4. Landlest.

5. Plovfjola -Fjøl.
6. Løsjende.
7. Plovtuu.-Tuul.
8. Resstill.
9. Molfot.

6268